

напрямі полягає в розробці методичних рекомендацій з вивчення термінологічної лексики для студентів, що навчаються за напрямом підготовки «Комп'ютерні науки».

ЛИТЕРАТУРА

1. Пентилюк М. Розвиток української лінгводидактики в контексті державного стандарту базової і повної освіти в Україні / Марія Пентилюк // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 50. – С. 123 – 130.
2. Симоненко Т. Основні напрямки роботи над розвитком професійної комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів / Тетяна Симоненко // Українська мова і література в школі. – 2005. – № 3. – С. 43 – 47.
3. Фасоля А. Портфоліо? Папка успіху? Навіщо вони нам? / Анатолій Басоля // Диво слово. – 2008. – № 5. – С. 20 – 23.

УДК 378.371

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Молчанюк О.В., Полякова І.В.

Харківський гуманітарно-педагогічний інститут

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Молчанюк О.В., Полякова І.В.

У статті розглянуто особливості самостійної роботи студентів як засобу формування креативності майбутніх учителів.

Ключові слова: креативність, креативна педагогіка, креативна особистість, самостійна робота.

**САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА СТУДЕНТОВ КАК СРЕДСТВО
ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОСТИ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ**

Молчанюк О.В., Полякова И.В.

В статье рассматриваются особенности самостоятельной работы студентов как средства формирования креативности будущих учителей, а также создания условий для педагогического проектирования и подготовки к будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: креативность, креативная педагогика, креативная личность, самостоятельная работа.

**STUDENTS' INDEPENDENT WORK AS THE MEANS OF FORMATION
AND DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS CREATIVITY**

Molchanyuk O.V., Poliakova I.V.

The article considers the peculiarities of students' independent work as the means of formation and development of future teachers' creativity.

Key words: creativity, creative pedagogy, creative personality, independent work.

Сучасні напрями модернізації професійної освіти зосереджені на підготовці компетентного, конкурентоспроможного спеціаліста, здатного до самостійного мислення й творчого підходу у вирішенні нових завдань, а також до самоосвіти і саморозвитку. Тому мета професійної освіти полягає у розвитку кругозору майбутніх учителів, їхньої здатності до індивідуальних креативних рішень, підвищення власного освітнього рівня, а також формуванні соціально-особистісних цінностей, що визначає рівень професійної компетентності.

Основна риса сучасних реалій у галузі вищої освіти – вимога повного розкриття творчого потенціалу майбутнього спеціаліста, посилення його особистої відповідальності за соціальну реалізацію особистого призначення. Суспільство потребує спеціалістів, які володіють широким діапазоном пізнавальних здібностей, прагненням до постійного самовдосконалення та саморозвитку, вдало застосовують на практиці продуктивні педагогічні технології, що сприяють розвитку креативних здібностей особистості.

Отже, освітнє середовище вищого навчального закладу відповідає за формування таких якостей особистості студента, як інтелектуальна мобільність, здатність до засвоєння нової інформації, готовність навчатися та переучуватися.

Мета статті – розкрити особливості організації самостійної роботи студентів як засобу формування та розвитку креативності майбутніх учителів.

Одними із основних якостей сучасного спеціаліста науковці вважають творчий потенціал, здатність до креативного мислення та моделювання процесу учіння таким чином, щоб на практиці уміло поєднувати традиційні та інноваційні освітні технології.

У психолого-педагогічній літературі *креативність* (лат. *creo* – творити) розглядають, як здатність творити, здатність до творчих актів, що ведуть до нового незвичайного вирішення проблеми або ситуації [3, с. 225].

Уперше поняття «креативність» використав 1922 року Д. Сімпсон [3]. Цим терміном він визначив здатність людини відмовитися від стереотипних способів мислення.

Зарубіжні автори концепції креативності Дж. Гілфорд, Є. Торренс [3] та вітчизняні – Д. Богоявленська, В. Дружинін, Є. Ільїн [1, 3], підкреслюють, що креативність є загальною властивістю особистості й впливає на творчу продуктивність незалежно від сфери виявлення особистої активності, вона розуміється як процес постановки і креативного рішення вчителем педагогічних завдань у динамічних умовах.

Так, Дж. Гільфорд [3, с.179] розглядає креативність (дивергентне мислення) як загальну творчу здібність. На першому етапі наукових розвідок він виділяє 16 інтелектуальних здібностей, але згодом зупиняється на шести параметрах: здатність до виявлення та визначення проблем; «рухливість думки» (кількість ідей, що виникають за одиницю часу); оригінальність (здатність створювати ідеї, що відрізняються від загальноприйнятих поглядів, відповідати на подразники нестандартно); гнучкість – здатність породжувати нестандартні ідеї; здатність удосконалювати об'єкт, додаючи деталі; здатність розв'язувати проблеми, тобто здатність до аналізу та синтезу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури [1, 3, 7] дозволяє нам виділити основні параметри креативності:

- чутливість до проблеми, надання переваги складнішому;
- здатність висувати та виражати велику кількість різних ідей, образів, гіпотез, варіантів;
- використання різноманітних стратегій вирішення проблеми, здатність пропонувати різні види, типи, категорії ідей;
- здатність доповнювати ідею різними деталями, розробляти, удосконалювати ідею-образ;
- оригінальність, нестандартність мислення й поведінки, унікальність результатів діяльності, індивідуальний стиль;
- здатність до перетворень, розвитку образів та ідей, динамічність, винахідливість, здатність до структурування;
- емоційна зацікавленість у творчій діяльності, почуття гумору, інтерес, потреба, творча мотивація;
- незалежність мислення, оцінок, поведінки, відповідальність за нестандартну позицію, стиль поведінки з опорою на себе, самодостатня поведінка.

Отже, очевидно, що завданням вищої школи є підготовка майбутніх учителів до творчості у педагогічній діяльності, що сприяє розвитку креативності.

На сучасному етапі пропонуються різні методи розвитку креативності, так Н. Багдасарова відзначає роль фольклору в активізації творчих починань у мисленні [3]. Н. Рождественська апробувала метод імпровізації в діях на сценічному просторі [3] тощо.

Сучасними педагогами-практиками визначені оптимальні методи навчання. Вибір методів обґрунтовується педагогічною теорією навчання, що обумовлено суспільно значущими цілями, змістом утворення і враховує положення й принципи дидактики, що включають систему прийомів виховного впливу на учня. На думку М. Махмутова [3], творчий підхід властивий методу проблемного навчання. Його мета – засвоєння предметного матеріалу шляхом вирішення спеціальних пізнавальних завдань – проблем і моделювання проблемних ситуацій.

Відповідно до принципів організації процесу проблемного навчання й характеру діяльності вчителя та учнів доцільно виділяти наступні загальні методи навчання:

- метод монологічного викладу;
- метод показового викладу;
- метод діалогічного викладу;
- метод евристичного вивчення матеріалу;
- метод дослідницького вивчення.

В. Давидов, Л. Занкова [3] акцентують свою увагу на розвивальному навчанні, що сприяє розвитку логічного та абстрактного мислення особистості. Г. Щедровицький, М. Халаджан стверджують, що педагогічна інженерія перемістила акценти з передачі знань на організацію освітньої діяльності з метою отримання авторизованої навчальної продукції [3]. О. Хуторської доводить, що евристичне навчання переслідує мету не лише розвивати учнів, а зробити його суб'єктом процесу навчання, організатором своїх знань [3].

Креативна педагогіка найбільше відповідає природі творчості. Її завданням є розвиток комплексу креативних властивостей особистості, набуття досвіду творчої діяльності на основі самопізнання та саморозвитку. Позитивне вирішення цього питання можливе за умови створення належного освітнього простору, в якому відбувається співтворчість викладача та студента. Ми повинні усвідомлювати те, що на сучасному етапі викладач має уникати комплексу «головної ланки» у передачі знань студентам.

На нашу думку, одними із головних напрямів роботи в організації навчального процесу з метою розвитку креативних здібностей студентів можна вважати розробку та запровадження технологій самостійної навчально-дослідної роботи студентів, захисту її на різних рівнях (заняття, конкурси, конференції, педагогічна практика тощо); використання імітаційного моделювання, ділових ігор, створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу викладачів та студентів. У формуванні креативності майбутніх учителів особливої продуктивності надає самостійна робота студентів із використанням Інтернет-ресурсів. Результатом такої роботи можуть бути мультимедійні презентації,

самостійно створені моделі вивченої теми, вікторини, міні-фільми на задану проблему тощо.

Ці підходи несуть у собі дві можливості: забезпечують студентів таке навчальне середовище, в якому він займає активну особистісну позицію й у співпраці із викладачем та студентами може максимально розкритися як суб'єкт навчально-пізнавальної діяльності; створюються умови для проектування навчальної активності студента на «канву» його майбутньої професійної діяльності.

Наприклад, завдання курсу «Дитяча література» в педагогічних навчальних закладах полягає в тому, щоб ознайомити студентів з історією виникнення та розвитку дитячої літератури; виявити й удосконалити якість сприймання та розуміння студентами художніх творів для дітей; заохочувати глибоке, індивідуальне сприймання літератури як мистецтва слова, навчити розуміти взаємозв'язок подій, учинків, характерів та найважливіших засобів їх зображення у творі; застосовувати теорію на практиці; виробити у студентів навички і вміння вести самостійну навчально-дослідну роботу.

Уміння самостійно здобувати знання й застосовувати їх на практиці споконвіку було життєвою необхідністю людини. На сучасному етапі розвитку незалежної України ця об'єктивна потреба стає для кожного нормою буття. Питання самостійної роботи молоді людини є не лише суто педагогічною, а й соціальною та всенародною проблемою сучасності.

Проблема самостійності в навчанні порушувалась іще педагогікою Стародавньої Греції, а в українській педагогіці – від часів Київської Русі. Розвиток цієї ідеї віднаходимо в «Повчанні» Володимира Мономаха: «Якщо забудете все, то часто перечитуйте... А коли добре щось умієте – то того учітесь, так же, як отець мій. Удома сидячи, він зумів знати п'ять мов...» [6].

Григорій Сковорода у своїй викладацькій практиці в Переяславському та Харківському колегіумах акцентував увагу на свідомому засвоєнні знань учнями, на їх самостійному осмисленні. Він усіляко заохочував студентів до висловлення самостійних думок з приводу почутого, у чому його не підтримували колеги. «Виріши без пере-

пон, самостійно й охоче ми робимо все те, що святе і бажане», – писав філософ у притчці «Вдячний Еродій» [8].

Педагогічні погляди Івана Франка з досліджуваного нами питання висловлені ним як у наукових працях, так і в художніх творах «Отець гуморист», «Грицева шкільна наука», «Малий Мирон», «Борис Граб» та в багатьох інших. Наприклад, в оповіданні «Борис Граб» автор із прикрістю констатує, що гімназія «вимагала лише пам'яті, а не праці думок» [8].

Проблема розвитку самостійності учнів у дидактиці є традиційною. Вона привертала увагу багатьох видатних педагогів минулого. Розвитком самостійності в процесі навчальної діяльності займалися такі вчені, як В. Буряк, І. Малкін, П. Підкасистий, Б. Єсіпов. Вони стверджували, що самостійність включає в себе такі сторони: ставлення вчителя до проявів самостійності учня; уміння учнів самостійно планувати свою навчальну роботу; уміння виділяти головне і другорядне; оцінку учнем труднощів у вивченні матеріалу; наявність або відсутність у учня інтересу до матеріалу, який вивчається; самостійне застосування засвоєних знань; оцінка учнем своєї роботи і її результатів.

Найбільш правильним варто визнати визначення самостійної роботи, дане Б. Єсіповим: «Самостійна робота учнів, що включається в процес навчання, це така робота, що виконується без особистої участі вчителя, по його завданню в спеціально наданий для цього час; при цьому учні свідомо прагнуть досягти поставленої мети, вживаючи свої зусилля і виражаючи в тій чи іншій формі результат розумових чи фізичних (чи тих та інших разом) дій» [2, с. 15].

Утілити ці ідеї ми прагнемо у процесі вивчення курсу «Дитяча література». Дитяча література – це своєрідний предмет, який є складовою частиною загальної літератури. Головна риса її – це органічне злиття мистецтва і педагогіки. Отже, самостійність у вивченні дитячої літератури є вміння студентів шляхом логічного і образного мислення власними зусиллями здобувати знання і застосовувати їх на практиці, у професійній діяльності.

Самостійність у процесі вивчення курсу тісно пов'язана із творчою активністю студентів, розвитком їх креативності. Лише ці складники забезпечать успіх і привчать студентів здійснювати розумові операції,

вироблять навички самоаналізу, творчого мислення не тільки логічними категоріями, а й образами.

Розвиток самостійності студентів ґрунтується на їхніх вікових та психологічних особливостях. Це обґрунтовує необхідність поділу самостійної роботи на три етапи: самостійно-репродуктивний; репродуктивно-критичний; критично-креативний [5, с. 14].

На самостійно-репродуктивному етапі студенти тільки розпочинають учитися самостійно працювати, це поки що відтворення всього прочитаного, почутого чи побаченого, конспектування прочитаного, написання рефератів, виготовлення унаочнення.

Так, під час вивчення теми «Вступ. Дитяча література – складова і невід’ємна частина художньої літератури, її своєрідність» студентам пропонується дібрати матеріал до питання «Видатні діячі культури про роль книги у вихованні дітей». Обов’язково зазначається при цьому форма контролю – літературознавче повідомлення.

Під час вивчення розділу «Усна народна творчість для дітей» пропонується як індивідуальна, так і колективна робота: укласти збірку у формі дитячої книги «Малі фольклорні жанри» (для молодшого шкільного віку) – індивідуально; укласти енциклопедію «Ігровий фольклор» із описами народних дитячих ігор і використанням художнього слова – колективно.

Такі форми самостійної роботи передбачають не лише списування художніх текстів, а й творчий пошук, формування креативності, удосконалюють уміння працювати з додатковою літературою, розвивають естетичні смаки. Контроль виконання завдань здійснюється на підсумковому занятті з названого розділу, яке проходить у формі брейн-рингу.

Другий етап – репродуктивно-критичний. У студентів формуються не лише міцні навички вільного володіння набутими знаннями і способи оперування ними, а й здатність критично оцінювати відтворюване, дійти певних висновків, застосовувати знання на практиці.

На цьому етапі студенти починають вести читацькі щоденники, у які записують автора, назву твору, жанр, тему та ідею, визначають, для якого віку рекомендовано цей твір, значення твору для розвитку дитини (виховне, пізнавальне, розвивальне). За окремими творами (за

рекомендацією викладача) розробляють фрагменти занять, форми роботи, які можна запровадити у педагогічній діяльності. Такі завдання сприяють удосконаленню навичок ідейно-художнього аналізу творів, допомагають з'ясувати особливості поділу художньої літератури щодо віку дітей.

Наступним видом самостійної роботи є складання студентами анотацій на дитячі збірки, що розвиває їхні навички критичного оцінювання прочитаного. З метою різнобічної перевірки засвоєних знань студентів на цьому етапі викладач використовує літературні диктанти (асоціативні, цитатні, хронологічні тощо), які вимагають відповідного пояснення, коментування з боку слухачів.

Третій етап, що завершує формування самостійності студента – критично-творчий, – на якому студент повинен творчо застосовувати здобуті знання, уміння, навички, проявляти креативність у вирішенні запропонованих завдань.

На цьому етапі ми використовуємо проблемні, проєктні, особистісно орієнтовні, когнітивно-евристичні, креативні, арт-технології, що вимагають від студента знання педагогіки, психології, методики викладання, обізнаності з інноваційними технологіями. Студенти отримують одне завдання, але виконувати його вони можуть по-різному: скласти розповідь про письменника, розраховуючи на запропоновану вікову групу учнів і використовуючи елементи художньої розповіді та цікаві факти з біографії письменника, зокрема його дитячі роки, що вимагає специфіка дитячої літератури. Варіанти виконання: усна доповідь з ілюстративним матеріалом, або мультимедійна презентація творчості певного дитячого письменника.

У процесі ознайомлення з художніми творами студентам пропонується укласти кросворди, вікторини, тести, сценарії літературних свят. І знову ж таки пропонуються різні шляхи виконання: оформлення на папері або використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Самостійна робота передбачає запровадження нетрадиційних методик: казкотерапію, ігрову терапію, креативну візуалізацію («Я легко складаю казку..., вірш..., загадку», «Я знаходжу багато способів допомогти...»), ароматерапію, кольорову терапію. Для розвитку твор-

чого потенціалу, креативності, оригінальності мислення, активізації пізнавального інтересу ми пропонуємо скласти сценарій позакласного заходу «Подорож у світ казки», «Лісова школа», «Зимова казка», «Казкова мандрівка»; творчі ігри («Казка по колу», «Чим пахне казка», «Угадай, хто і що любить», «Переплутані назви»); «казкові» запитання та завдання («Придумайте, як врятувати Колобка від Лисички?»; «Пофантазуйте, ким стане Червона Шапочка, коли виросте?»; «Як би ви розсмішили віслучка Іа?») тощо).

Студентам пропонується заміна у художніх текстах певних слів асоціативними малюнками, скласти вірш, казку, оповідання за певною методичною схемою; укласти систему запитань для «мозкового штурму» за біографічним матеріалом або твором певного письменника, скласти запитання для «інтерв'ю» із письменником. Це дає можливість розвивати креативність мислення інтегруючи набуті знання з різних навчальних предметів.

Висновок. Таким чином, самостійна робота студентів, що передбачає розвиток креативної особистості майбутнього вчителя, буде успішною за умови дотримання певних складових: створення своєрідного освітнього середовища (свободи вибору, ненав'язливості думок, ідей, доброзичливості, стійкої мотивації); переходу від самостійно-репродуктивної до критично-креативної діяльності; співтворчості викладача та студента і усвідомлення студентом літературного процесу як яскравій творчій співпраці «учитель-учень»; різноманітності засобів, методів та форм навчання й виховання креативності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей. – М.: Академия, 2002. – 320 с.
2. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. – М.: Просвещение, 1961. – 266 с.
3. Ильин Е.П. Психология творчества, креативность, одаренность. – СПб.: Питер, 2009. – 448 с.
4. Пидкасистый П.И., Коротяев В.И. Самостоятельная деятельность учащихся в обучении. – М: Педагогика, 1978. – 77 с.
5. Степанишин Б. Література – вчитель – учень. – К.: Освіта, 1993. – 240 с.